

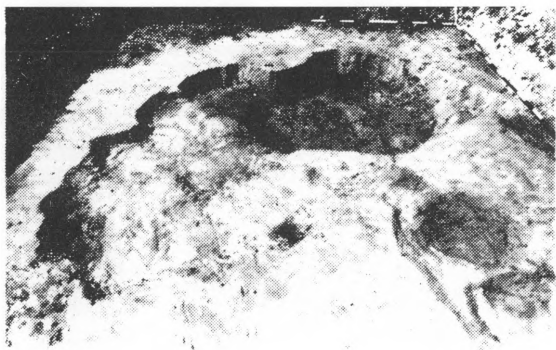
Prilog poznavanju razvijene i kasne lasinjske kulture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj

Horizonti razvijene i kasne lasinjske kulture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (dalje: SZH) zastupljeni su s dvadesetak karakterističnih lokaliteta. Na nekima od njih obavljena su sondiranja ili iskapanja, ali do danas niti jedno iskapanje nije obuhvatilo veću površinu nekoga od ovih lokaliteta. Sudeći prema površinskim nalazima ili istraženim površinama, radi se isključivo o naseljima. Nekropole niti na ostalim lasinjskim lokalitetima do danas nisu poznate.¹ Razvijena i kasna faza lasinjske kulture posebno su zanimljive zbog odnosa prema nizu suvremenih ili kasnijih kultura.

Iskapanje na lokalitetu Ludbreški Ivanac – Polje 1982. godine

Selo Ludbreški Ivanac nalazi se na obroncima Kalničkoga gorja, od centra Koprivnice zapadno 18 km zračnom linijom, te oko 1,2 km sjeverozapadno od križanja na cesti Rasinja – Veliki Poganac – Apatovac. Vučedolski lokalitet Apatovac – Hum smješten je oko 2,5 km jugozapadno od ovoga lokaliteta. Sonde I i II (svaka po 20 m²) postavljene su na njivi Tome Stankovića, gdje smo prikupili prve površinske nalaze 1981. godine.² Njiva T. Stankovića nalazi se s istočne strane ceste za Ludbreški Ivanac. Međutim, na ovoj njivi nismo uspjeli pronaći kulturni sloj, premda se ponegdje našao neki atipični ulomak prethistorijske keramike. Naknadno smo od mještana saznali da je tu davno kopana zemlja za ciglanu, te su jame nakon toga zatrpane zemljom iz okoline. Obilazeći okolne njive pronašli smo veću količinu nalaza na njivi Nenada Skorića, oko 200 m sjeveroistočno, na padinama bližim brijegu zvanom Zidina, a iznad potoka Petkovca (za Zidinu narod priča legendu o postojanju groblja sa crkvom, iz vremena kneza Ivana, po kojemu je selo još prije turskih ratova dobilo ime). Na toj njivi postavili smo sondu III (2 × 10 m), u kojoj smo otkrili tragove jame, te je proširili, pa je ukupna njezina površina iznosila 44 m.²

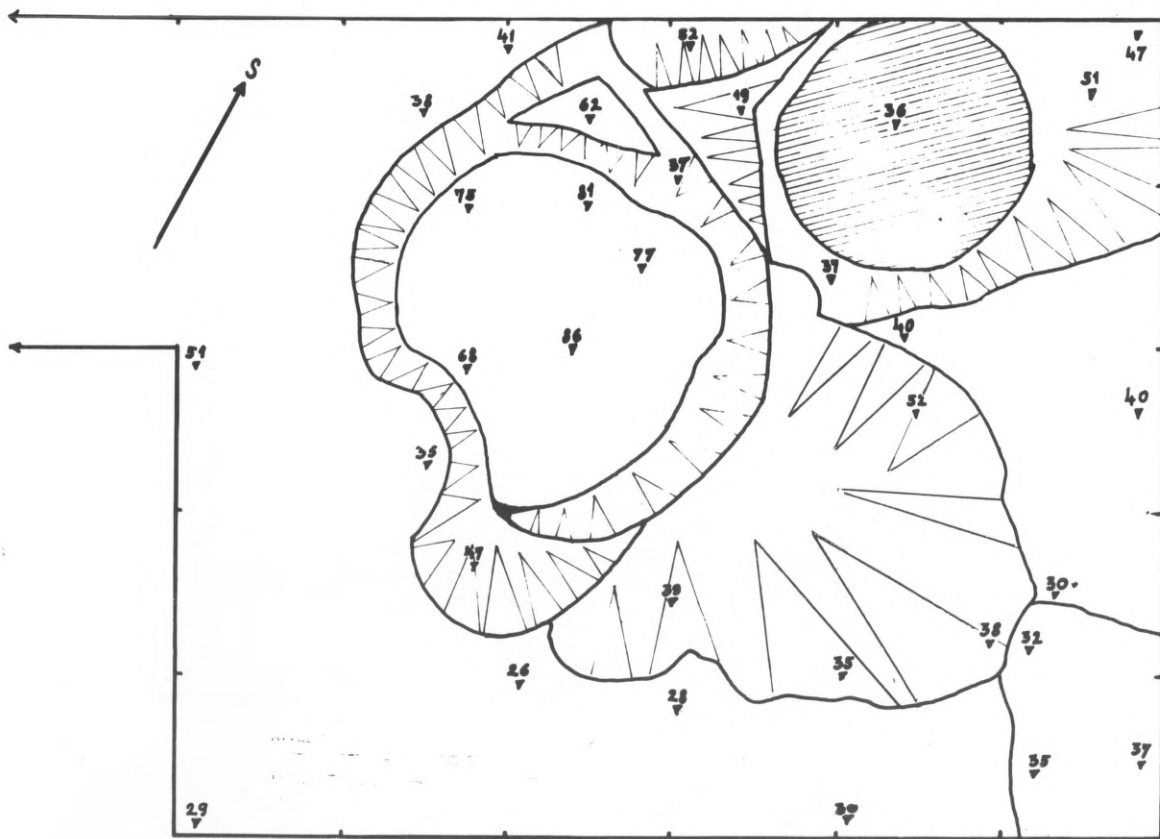
Kulturni sloj u sondi III vrlo je tanak (oko 25-30 cm) i većim dijelom uništen oranjem. Iz ovoga sloja ukopana je jama 1 koju nismo uspjeli iskopati u cijelosti, jer na sjeveroistočnoj i jugoistočnoj strani izlazi iz-

Sl. 1. Ludbreški Ivanac–Polje, jama 1

van sonde (Sl. 1). Koliko se moglo vidjeti po iskapanome dijelu, jama 1 imala je nekoliko različito ukopanih nivoa (Sl. 2). Na jugoistočnoj strani, koja je najplića, vjerojatno je bio ulaz, a na sjeveroistočnoj strani kratkotrajno ognjište. Na zapadnoj strani jame nalazi se i najdublji dio (do 60 cm), gdje smo pronašli sitne prhke životinjske kosti (možda ptice?). Jama ima vrlo raznoliku boju zemlje, od svijetlosive s mazom i garom, do tamno-crne i crvenkaste kod ognjišta i drugih dijelova. Na jugozapadnoj strani jame 1 uočili smo dva okrugla traga koji možda potječu od stupova. Pokusno sondiranje na ovom lokalitetu obavljeno je od 11. do 18. kolovoza 1982. godine.³

Na lokalitetu je pronađeno mnogo kamenog materijala, ali se pretežno radi o neobrađenom kamenu i oblicima. Među obrađenim materijalom prepoznatljivi su noževi (T.1/9,10) i strugala.

Sl. 2. Horizontalni plan jame 1, lokalitet Ludbreški Ivanac-Polje

Keramika je djelomično bila sasvim trula, čemu je kriva kiselost tla, a možda i slaba kvaliteta izrade samih posuda. Gruba keramika jame 1 pretežno je crvene i sive do crne boje. U fakturi su redovite primjese usitnjena kamena i pijeska. Posuđe je bez ukrasa. Prepoznatljivi oblici su: zaobljene i bikonične zdjele (T.1/5; T.2/6; T.3/3), lonci s običnim, X- i sedlastim drškama (T.1/2; T.2/8), te lončići. Jedan ulomak pripadao je manjoj keramičkoj žlici.

Fina keramika jame 1 pretežno je sive i smeđkaste do crvenkaste boje. Oblici su: zdjele na šupljoj, neornamentiranoj ili ornamentiranoj, nozi sa zadebljanjem u gornjem dijelu (T.1/4,8; T.2/11); vjedra (T.1/6); bikonične zdjele, ponekad s jezičastom izbočinom na prijelomu (T.1/1,3,5; T.2/1-7,12,13,16,17; T.3/4); polukuglaste zdjele (T.3/6); tanjuri-kupe (T.2/18); vrčevi s drškom malo iznad oboda ili u ravnini oboda (T.1/7); lonci s naglašenim ramenom, cilindričnim vratom i ugnutim donjim konusom (T.3/1); lončići. Sudeći po jednome malom ulomku tanke horizontalne ušice, zastupljene su i male bikonične bočice. Ornamentalne tehnike kod ukrašenih primjeraka su: bockanje (T.1/4,8,9; T.2/7,11-13; T.3/1,2), urezivanje (T.1/3,4,9; T.2/4,11; T.3/1,2) i žljebljenje (T.2/11; T.3/5). Ornamentalni motivi su: kružnice (T.1/4); vertikalne i horizontalne trake, sastavljene

od linija, ponekad omeđene ubodima ili zarezima (T.1/3,4,9; T.2/4,11; T.3/1,2); trake koje čine cik-cak niz, žljebljene ili urezane (T.3/5); nizovi samih točkica, obično uz obod i prijelom bikoničnih zdjela (T.1/8; T.2/7,12). Dna su najčešće ravna, ali se susreću i udubljena (T.2/14).

Razmatrajući keramičke elemente pronađene u jami 1 na lokalitetu Ludbreški Ivanac-Polje, moramo konstatirati da se ovdje radi o sasvim formiranoj kulturi, sa svim njezinim bitnim značajkama, kako u oblicima, tako u ornamentiranju, ali bez najkasnijih elemenata. Zbog toga ovaj lokalitet datiramo u srednji razvojni stupanj ili stupanj II, i to u njegovu kasniju fazu.⁴

Ostali razvijeni i kasni lasinjski lokaliteti u SZH

Prilikom razmatranja o horizontima razvijene i kasne lasinjske kulture u SZH treba poći od stupnjevanja ove kulture. Ranije je autor ovoga teksta stupnjevao lasinjsku kulturu u dvije razvojne etape.⁵ Godine 1979. S. Dimitrijević je argumentirao svoju podjelu na četiri razvojne etape (I, II-A, II-B, III).⁶ Ove dvije podjele u osnovi se podudaraju: stupnju A po našoj podjeli odgovaraju približno stupnjevi I i II-A, a stupnju B stupnjevi II-B i

III po Dimitrijevićevoj podjeli. Činjenica je, međutim, da stupnjevi I i II-B po Dimitrijeviću nisu dovoljno detaljno obrazloženi, djelomično zbog maloga obima istraživanja, a djelomično i zbog prerane smrti koja je ovoga arheologa zaustavila u dovršavanju sintetskoga rada o lasinjskoj kulturi. Prema ovoj podjeli, u SZH bi stupnju I pripadao samo lokalitet Letičani-Bukvik, a stupnju II-B samo lokaliteti Beketinec – Imbralovec i Pavlovec.⁷

Do danas je u SZH poznato 28 lokaliteta lasinjske kulture. Iz citiranoga Dimitrijevićevog teksta to je ovih 15 lokaliteta: Cerje Novo, Cerje Tužno, Gornji Kučan, Goričan, Kalnik, Beketinec, Pavlovec, Letičani, Veliko Trojstvo, Grginac, Ždralovi, Stara Rača, Drljanovac, Velika Mlinska, Kutina;⁸ k tomu i lokalitet Malo Korenovo, spomenut ranije.⁹ Ovome popisu dodajemo i slijedeće lokalitete: Lemeš Ravenski-Gradina¹⁰ Koprivnički Bregi – Seče,¹¹ Voloderski bregi,¹² Gornji Brezovljani II,¹³ Sirova Katalena, ¹⁴ Zvijerci,¹⁵ Koprivnički Ivanec – Vojnik I,¹⁶ Donja Paklenica, ¹⁷ Bukovje,¹⁸ Vindija,¹⁹ Varaždin – Brezje,²⁰ Ludbreški Ivanac-Polje.²¹ (sl. 3).

Manja ili – za naše prilike – srednje velika iskapanja vršena su na lokalitetima Cerje Novo – Draguševac, Cerje Tužno – Krč, Varaždin – Brezje, Bukovje, Beketinec – Imbralovec, Koprivnički Ivanec – Vojnik I, Koprivnički Bregi – Seče, Velika Mlinska i Voloderski bregi. U odnosu na ostale neolitske i eneolitske kulture ovo je najveći broj iskapanja nalazišta jedne kulturne pojave u SZH. Na lokalitetu Cerje Novo-Draguševac S. Vuković je otkrio osnovu pravokutne kuće sa stupovima, ²² a na lokalitetu Cerje Tužno-Krč dvije jame četverokutnog oblika.²³ Kasnije, u zaštitnim iskapanjima, na Krču je Ž. Tomičić konstatirao tragove zemunice s podom od nabijene i pečene gline,²⁴ dok je M. Simek konstatirala plitko ukopanu dulju kuću s kosom krovnom konstrukcijom i ognjištem u istočnom dijelu: pod je bio načinjen od crvenkaste tvrdo nabijene gline, a u okolici ove kuće pronađeno je tada još jedno vatrište.²⁵ U velikoj Mlinskoj pronašla je D. Iveković ostatke jedne jame, po dimenzijama sudeći najvjerojatnije jame za otpatke ili većega ognjišta.²⁶ Na Brezju kod Varaždina M. Simek je registrirala postojanje dviju plitko ukopanih četverokutnih zemunica, tri jame i jednoga ognjišta. Obje zemunice bile su orijentirane smjerom istok-zapad, a imale su i okrugli dodatni prostor (ostavu?).²⁷ Na lokalitetu Bukovje Z. Homen je istražio dio jedne veće nepravilne zemunice.²⁸ Na Vojniku I kod Koprivničkog Ivanca pronašli smo ostatke jednoga, vjerojatno kratkotrajnog, ognjišta.²⁹ Prilikom rekonstrukcije lokaliteta Ždralovi Z. Lovrenčević je uočio postojanje tridesetak jama, raspoređenih u tri paralelna niza-ulice, smjerom istok-zapad. Nije, međutim, jasno o kakvim se objektima radi. Sudeći prema navedenome promjeru, možda se radi o sektoru naselja na kojemu su se obavljali neki poslovi u toku dana.³⁰ Budući da nemamo velikih istraživanja, ne možemo dati precizniji odgovor na pitanje o eventualnim razlikama u načinu stanovanja. Ako smijemo suditi prema dosadašnjim rezultatima, tada bi zapadniji krajevi ove regije naginjali pravilniju pravilnijih, plitko ukopanih, zemuničnih nastambi (Cerje Novo, Cerje Tužno, Varaždin – Brezje), a središnji i istočniji krajevi slijede neolitske tradicije u izradi nepravilnih velikih zemunica (Bukovje, Ludbreški Ivanac, kasnije Beketinec). No, za donošenje konačnih zaključaka o tim problemima bit će ipak potrebna veća istraživanja s mnogo više rezultata.

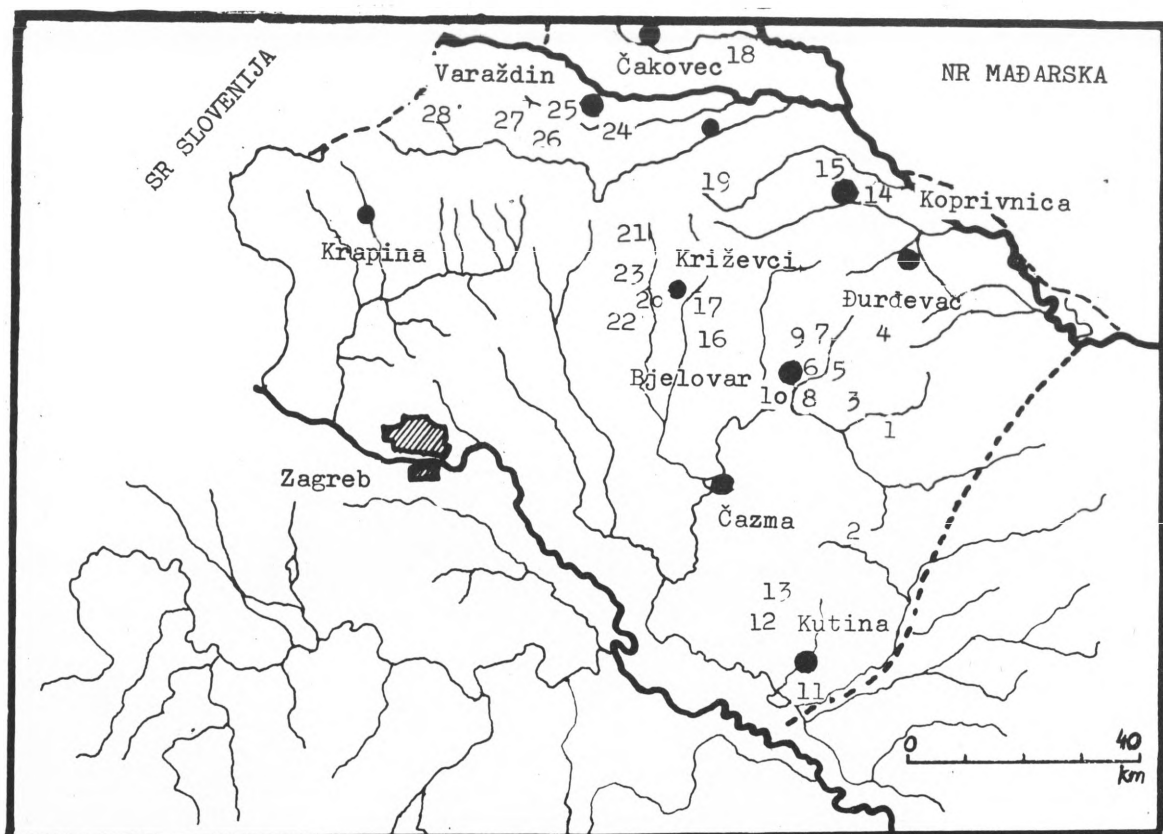
Prilikom amaterskih iskapanja V. Dukića na lokalitetu Beketinec – Imbralovec otkopane su dvije jame. Čini se da su obje jame služile kao stambeni objekti, premda uz njih ili u njima nisu pronađeni tragovi kolčeva – nosača krova. Unutar jame I pronađeni su i tragovi jednog ognjišta.³¹ U novije vrijeme istraživanje ovoga lokaliteta nastavio je Z. Homen, te je otkrio ogromnu zemunicu s nekoliko različito ukopanih prostorija. Izvan zemunice nalazilo se jedno trokutasto ognjište uz koje je bio smješten dulji duboki rov nejasne namjene. U zemuničnim prostorima konstatirano je i postojanje ognjišta, te neke vrsti klupe.³² U svim objektima pronađenim u Beketincu nalazila se i prilična količina kamenog oružja i oruđa.³³

Prema karakteristikama navedenim u citiranom Dimitrijevićevom radu I. stupnju lasinjske kulture u SZH pripadaju lokalitet Letičani-Bukvik i možda lokalitet Lemeš Ravenski – Gradina. Stupnju I ili ranom stupnju II pripadaju lokaliteti Koprivnički Ivanec – Vojnik I i Koprivnički Bregi – Seče, stupnju II (smatrajmo da bi danas, do bolje obrazložene podjele na II-A i II-B stupanj, trebalo tretirati ovaj stupanj kao cjelinu, premda se ponekad mogu razlikovati izričito rani i kasni lokaliteti)³⁴ pouzdano pripadaju lokaliteti Cerje Novo – Draguševac, Cerje Tužno – Krč, Varaždin – Brezje, Ludbreški Ivanac – Polje, Pavlovec, Bukovje, Gornji Brezovljani II, Ždralovi i Velika Mlinska. Na keramičkom posudu lokaliteta koji pripadaju II. stupnju nalaze se ornamenti koji pokazuju osobine do kraja formirane kulture (isto vrijedi i za oblike), ali manjkaju izrazito kasni elementi.

Stupnju III u SZH pouzdano pripadaju lokaliteti: Beketinec – Imbralovec, Drljanovac – Gornja ograda, Grginac, Sirova Katalena, Voloderski bregi, Kutina – Čretes. Na ovim lokalitetima nalaze se ornamentirane visoke noge s većim zadebljanjem u gornjemu dijelu (T.3/16), motiv bodljikave žice (T.3/13,17; T.4/4), ljestvičasti motiv (T.3/7,10), te motiv girlande (T.4/5). S. Dimitrijević je stupnju II-B pripisao lokalitet u Beketincu,³⁵ ali analiza kompletnoga starijeg i novopronađenog materijala ukazuje da se ovaj lokalitet sasvim pouzdano može datirati u III. stupanj. Uz gore nabrojene elemente ovdje se i prvi puta pojavljuje zvjezdasti motiv s unutarnje strane zdjele (T.4/6), što moramo dovesti u vezu s Retz-Gajary kulturom.³⁶ Jedino nije jasno javlja li se ovaj ornament u lasinjskoj kulturi pod utjecajem Retz-Gajary kulture, ili je u Retz-Gajary kulturi preuzet iz kasne lasinjske kulture. U Retz-Gajary kulturi je ovaj ornament vrlo čest i karakterističan, ali upozoravamo na činjenicu da još uvijek premalo poznajemo kasnu fazu lasinjske kulture, te treba biti vrlo oprezan sa zaključcima.

Razvijena i kasna lasinjska kultura prema ostalim suvremenim kulturama

Premda govorimo prvenstveno o razvijenoj i kasnoj lasinjskoj kulturi, moramo dotaknuti i pitanje geneze. Naime, premda je u tvorbi lasinjske kulture vidljiv utjecaj sopske, vinčanske, hvarske i lendelske kulture, kako je to naglašeno ranije,³⁷ danas nabrojenim supstratima moramo dodati i Seče-kulturu. Ova kultura je jednim dijelom starija od lasinjske, a jednim dijelom bi mogla biti istovremena s njenom ranom fazom. Zasad je konstatirana na lokalitetu Seče kod Koprivničkih Bregi, a najvjerojatnije joj pripada i jedan dio materijala s lokaliteta Letičani – Bukvik.³⁸ Ova kultura zauzima vremenski prostor između kraja sopske (III. stupanj) i

Slika 3.

LOKALITETI LASINJSKE KULTURE U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ
(DIE FUNDORTEN DER LASINJA-KULTUR IN NORDWESTKROATIEN)

Kratice za općine (Die Abkürzungen für die Gemeinde):

Bjelovar = Bj, Čakovec = Čk, Đurđevac = Đur, Garešnica =
= Gar, Ivanec = Iv, Koprivnica = Kc, Kutina = Kt,
Varaždin = Vž.

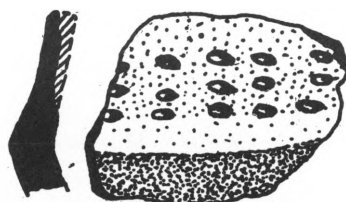
1. Drljanovac (Bj), 2. Velika Mlinska (Gar), 3. Stara Rača (Bj),
4. Birova Katalena (Đur), 5. Veliko Trojstvo (Bj), 6. Grginac (Bj),
7. Letičani-Bukvik (Bj), 8. Ždralovi (Bj), 9. Zvijerci (Bj),
10. Malo Korenovo (Bj), 11. Kutina-Čretes (Kt), 12. Voloderski
bregi (Kt), 13. Donja Paklenica (Kt), 14. Koprivnički Bregi-Seče
(Kc), 15. Koprivnički Ivanec-Vojnik I (Kc), 16. Gornji Prezovljani
II (Kž), 17. Bukovje (Kž), 18. Goričan (Čk), 19. Ludbreški Ivanac-
-Polje (Kc), 20. Lemeš Ravenski-Gradina (Kž), 21. Kalnik (Kž),
22. Pavlovec (Kž), 23. Beketinec-Imbralovec (Kž), 24. Gornji
Kučan (Vž), 25. Varaždin-Brezje (Vž), 26. Cerje Tužno-Krč (Iv),
27. Cerje Novo-Draguševac (Iv), 28. Vindija (Iv).

vinčanske kulture (D-2 stupanj), te početka lasinjske kulture i kulture Ludanice, te je istovremena s Brodzany-Nitra grupom,³⁹ najkasnijom (lendliziranom) Stichband-keramikom,⁴⁰ te Lengyelom III (neslikani Lengyel u Transdanubiji).⁴⁰ Stichband-keramika se iskazuje kao važna, do danas neuočena, komponenta u ge-nezi renoeneolitskih zbivanja u SZH, a vjerojatno i šire.

Lasinjsku kulturu, dakle, smatramo predstavnikom srednjega eneolita u SZH (istovremenom s kulturama Ludanice, djelomice Tiszapolgar i Bodrogkeresztur). Danas nemamo dovoljno čvrstih dokaza za produženi život sopotske kulture u Slavoniji u vrijeme horizonta Lengyela III (neslikani Lengyel) i Brodzany-Nitra, ali se po površinskim nalazima s jednoga lokaliteta u okolici Đakova (Drenje) može pretpostaviti postojanje horizonta koji bismo uvjetno mogli nazvati horizontom Sopot IV i koji bi bio istovremen sa srednom kulturom Seče u SZH.⁴² S. Dimitrijević je ranije zauzeo stajalište o isključivo kasnoj i sporadičnoj pojavi lasinjske kulture u Slavoniji, jer, navodno, istovremeno to područje zauzima badenska kultura. Međutim, upozoravamo na činjenicu da je danas u Slavoniji poznato čak 18 lokaliteta na kojima se pojavljuju lasinjski nalazi.⁴³ Badenski nalazi pojavljuju se u Slavoniji i zapadnom Srijemu, samostalno ili zajedno s kostolačkom kulturom, na ukupno 24 lokaliteta, što izravno govori protiv teorije o nomadskom lasinjskom stanovništvu koje se sporadično pojavljuje na prostoru badenske kulture.⁴⁴ Drugo je važno pitanje je li moguć na istome prostoru zajednički život dvije ovako snažne populacije? I je li moguće da pri tom jedna na drugu zapravo nikako ne utječu?

Lasinjska kultura se na nekim lokalitetima s pouzdanom stratigrafijom iskazuje starijom od vučedolske kulture (lokaliteti Vinkovci – Hotel i Vučedol – Streimovo kukuruzište),⁴⁵ kao i od njezine prethodnice – kostolačke kulture (Vis – Modran),⁴⁶ što znači da je pouzdano starija od razvijene badenske kulture koja se pojavljuje zajedno s kostolačkom.⁴⁷ U zadnjim radovima čak je i S. Dimitrijević bio sklon negiranju badenskih utjecaja na lasinjsku keramografiju, premda je ranije zagovarao tezu o jakom badenskom utjecaju na sopotsku bazu.⁴⁸ Zbog svih naprijed nabrojanih činjenica smatramo da lasinjska kultura u cjelini prethodi badenskoj kulturi.

Ne treba ispustiti iz vida niti mogućnost manjega utjecaja Salcutza-kulture na lasinjsku. Naime, već na ranije otkrivenom lasinjskom lokalitetu Koprivnički Ivanec – Vojnici I uočeni su neki oblici koji profilacijom podsjećaju na salkucoidne uzore (npr. rebrašta zadržavanja prijeloma bikoničnih posuda).⁴⁹ Ovim opažanjima moramo dodati i novopronađeni ulomak sive posude s drškom koja ima kolutaste (dugmetaste) završetke, tj. koja spada u tzv. Scheibenhenkel-horizont Salcutza-IV faze (T.3/9).⁵⁰ Posuda je pronađena na šljunkari Jag-njeđe kod Đelekovca.⁵¹ Isti kulturni i vremenski horizont uočen je u novije vrijeme i u Austriji,⁵² što je vrlo dobar pokazatelj o kontaktiranju Salcutza-kulture s područjem koje pokriva lasinjska kultura. U Vinkovcima je kontakt Salcutza – i lasinjske kulture i izravno dokazan.⁵³ Lasinjska kultura ima sličnosti i s Ludanice-kulturom, koja je istovremena s njom, a ima i neke salkucoidne elemente.⁵⁴ Smatramo da je ovih nekoliko elemenata dovoljno da počnemo razmišljati i o međusobnim utjecajima ove dvije kulture, premda zasad ne govorimo o eventualnom supstratnom udjelu, jer je kultura Ludanice istovremena s počecima lasinjske kulture,

Sl.4

Ludbreški Ivanec-Polje, jama I (Grube I); ulomak posude ornamentirane na način Stichband-keramike (ein Bruchstück des Gefäßes mit Ornament in Art der Stichband-Keramik).

a »Scheibenhenkel-horizont« bi vjerojatno predstavljao tek horizont istovremen s tzv. Bodrogkereszturom III (Vajska-Hunyadihalom grupa),⁵⁵ a to je vrijeme kasne lasinjske kulture. Vjerojatno veze Salcutza – i Bodrogkeresztur-kulture s lasinjskom treba smatrati obostranima i istovremenima, premda zasad lasinjski utjecaji na Salcutza – Bubanj – Krivodol kompleks u literaturi nisu uočeni i naznačeni.⁵⁶

Utjecaj Bodrogkeresztur-kulture u kasnoj fazi je jasan (a jasan je i obrnuti, lasinjski utjecaj na Bodrogkeresztur-kulturu), a na lokalitetu Vinkovci – Hotel još i potvrđen zajedničkim prisustvom.⁵⁷ Analizirajući elemente od kojih se sastoji Retz-Gajary kultura (naročito Višnjica-tip, koji vjerojatno zaprema veći dio SZH), moramo uočiti da je dio oblika i ukrasa preuzet od lasinjske kulture.⁵⁸ Je li se to dogodilo u vrijeme III. stupnja ili, djelovanjem zasad nepoznatih činitelja, pred kraj ove faze, čime je lasinjska kultura prerasla u drugu kulturu, danas je još uvijek teško reći. U Slovačkoj, doduše, nalazimo na lokalitetu Ondrochov zajedno jednu lasinjsku i jednu retz-gajarsku šalicu,⁵⁹ što bi moglo govoriti o jednom kraćem zajedničkom razdoblju. Smatramo da nismo daleko od istine ako upravo u Višnjica-tipu potražimo dio odgovora o supstratu vučedolskoj kulturi u SZH.⁶⁰ Na taj način bi se ovaj tip Retz-Gajary kulture iskazao kao međučlan između kasne lasinjske i vučedolske kulture, a ono što ga povezuje s vučedolskom bilo bi u vučedolskoj najvjerojatnije preuzeto od retz-gajarske kulture, a ne obrnuto kako pokušavaju tumačiti neki autori.⁶¹ Danas, međutim, niti za jednu od ovih hipoteza nemamo čvrstih dokaza. Zbog niza detalja u ornamentiranju i oblicima, vjerujemo da eventualni utjecaj retz-gajarske kulture nije uopće moguć prije kasne faze lasinjske kulture.⁶²

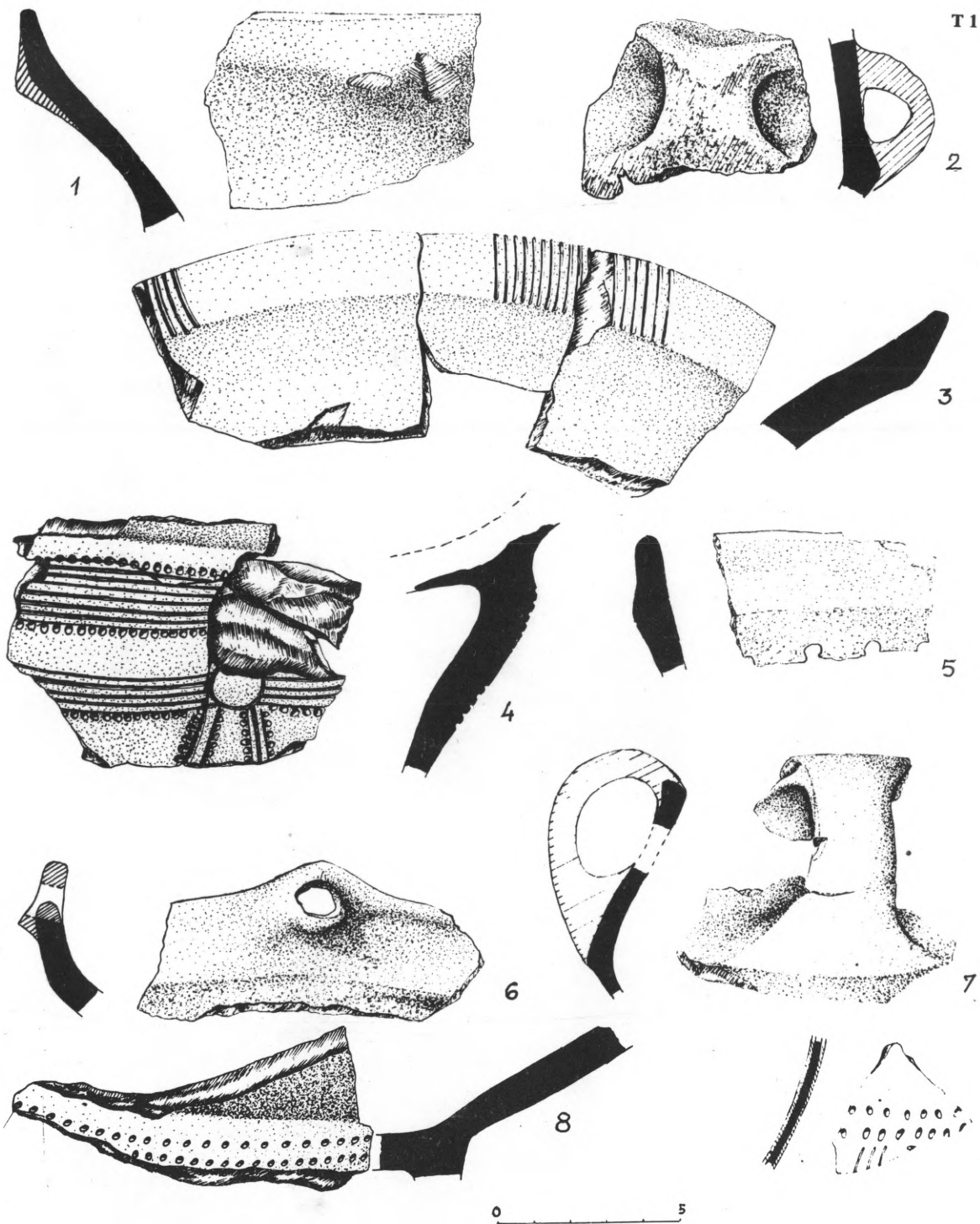
Svakako se usputno moramo osvrnuti i na novija istraživanja lokaliteta Drljanovac, gdje su u blizini lasinjskog naselja pronađena dva objekta Retz-Gajary kulture.⁶³ Moramo odmah naglasiti da se nikako ne mo-

žemo složiti sa dalekosežnim zaključcima iznesenim prilikom publiciranja materijala. Prije svega radi se o sondama ukupne površine 39 m² na temelju čega autor (A. Durman) izvodi zaključke o malobrojnim retzgajarskim nomadima koji se stavljaju pod zaštitu brojnijega lasinjskog stanovništva koje se ne osjeća ugroženim itd.⁶⁴ Smatramo da se međusobni odnosi nositelja pojedinih kultura u vrijeme kada je jedva započelo društveno raslojavanje (ne smijemo zaboraviti da u lasinjskoj kulturi do danas nema niti jednoga traga socijalnog raslojavanja), kada postoje rodovi, kada zajednički u istim ili susjednim naseljima čak žive pripadnici različitih rasnih tipova i stvaraju istu kulturu,⁶⁵ ne mogu i ne smiju promatrati ovako pojednostavljeno. Osim toga, činjenica da se nastambe nalaze blizu na lokalitetu s tankim kulturnim slojem⁶⁶ ne daje nam za pravo da ih vremenski izjednačavamo i iz toga izvodimo sociološke zaključke. Moguće je da Retz-Gajary kultura počinje svoj vijek u vrijeme kasne lasinjske kulture, ali je isto tako moguće da se radi o horizontalnoj stratigrafiji, tj. da Retz-Gajary kultura na ovome lokalitetu slijedi nakon lasinjske kulture.⁶⁷ Krupnu metodološku pogrešku čini autor pri određivanju donje granice trajanja Retz-Gajary kulture. Objekt ove kulture preslojen je na istome lokalitetu ostacima kuće vinkovačke kulture,⁶⁸ iz čega autor izvodi zaključak da vinkovačka kultura slijedi odmah nakon retz-gajarske (a to, prema ranijoj autorovoj postavci, čak znači odmah nakon lasinjske kulture),⁶⁹ čime eliminira postojanje vučedolske kulture u SZH, što je zaista noncens.⁷⁰ Drljanovac je zaista vrlo zanimljiv lokalitet (ili skup lokaliteta), ali će biti potrebna mnogo veća istraživanja želimo li dobiti preciznije podatke o međusobnim odnosima nabrojanih kultura. Sjeverozapadna Hrvatska poznata je po mnoštvu lokaliteta s tankim kulturnim slojem i s horizontalnom stratigrafijom,⁷¹ što se ne smije ispustiti iz vida prilikom istraživanja i tumačenja pronađenih objekata i nalaza.

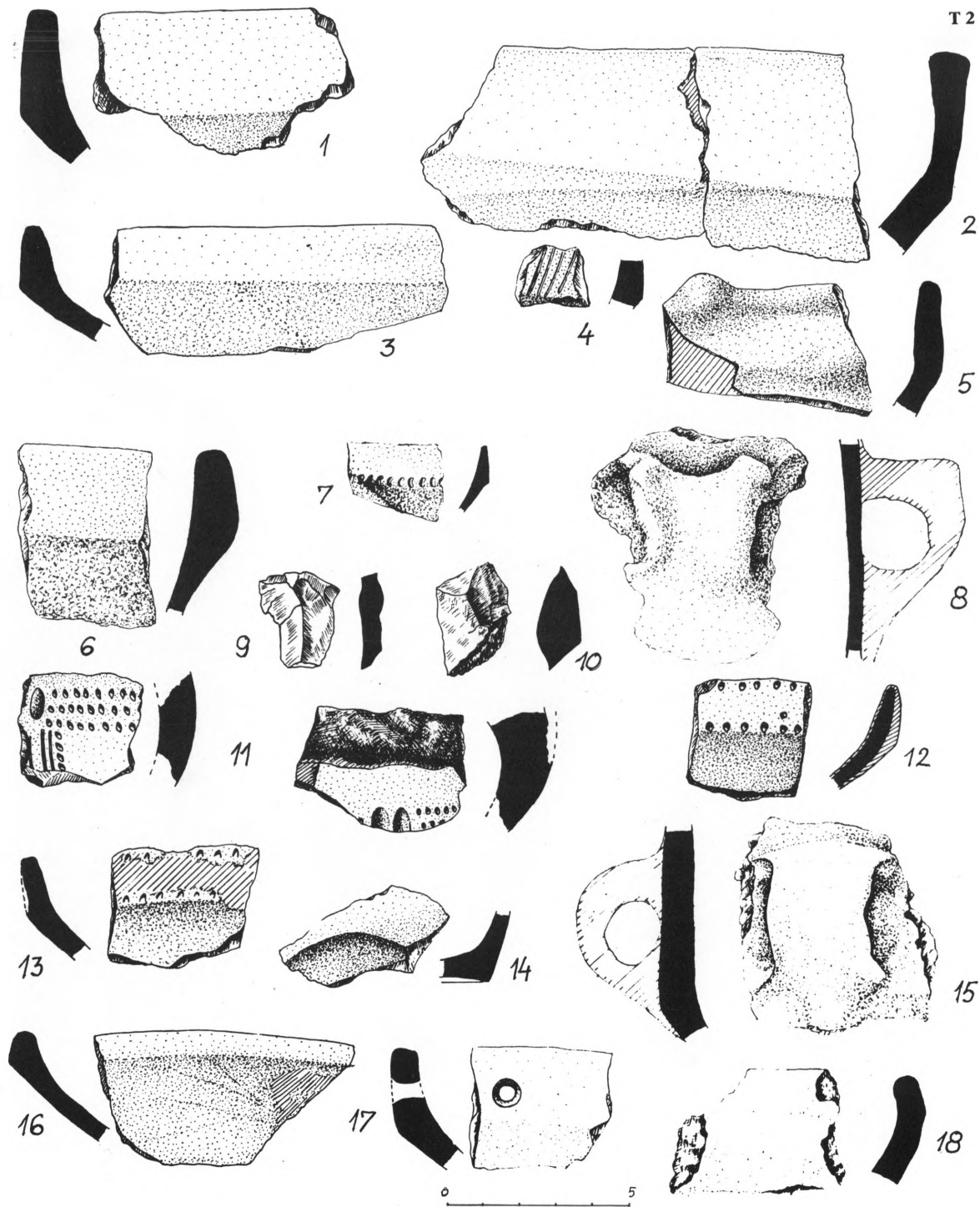
Nedavno je N. Kalicz sintetski obradio horizont keramike s brazdastim urezivanjem (tj. Retz-Gajary kulturu) u Karpatskoj kotlini. Tom prilikom korigirao je neka svoja ranija gledanja na tzv. Balaton ili Balaton-Lasinja grupu (mađarski naziv za varijantu lasinjske kulture koja je rasprostranjena u Transdanubiji): horizont Balaton I pripada lasinjskoj kulturi, a horizonti Balaton II – III pripadaju Retz-Gajary kulturi, pri čemu treba računati i s takvim vremenskim slijedom.⁷² Suprotno njemu, S. Dimitrijević smatra da su ove dvije

kulturne pojave gotovo u cijelome trajanju istovremene (argumentira to i zajedničkom pojavom lasinjskih i retzgajarskih elemenata u Ondrochovu, v. naprijed).⁷³ Naprijed smo naveli i svoje mišljenje, koje je bliže stavu N. Kalicza. Naime, ovakav stav proizlazi dijelom i iz tumačenja stratigrafije višeslojnih lokaliteta na kojima se lasinjska kultura iskazuje starijom od vučedolske, ali i kostolačke, te samim tim i razvijene badenske kulture (v. naprijed). Napominjemo da je danas također vrlo teško spoznati pravi karakter nekih sličnih pojava u različitim kulturama, ukoliko nisu razjašnjene vertikalno-stratigrafskim elementima: teško je ponekad razjasniti radi li se o vremenskom slijedu, tj. o naslijeđenim pojavama ili su te kulture istovremene. Obje mogućnosti, međutim, dok se ne pronađu dodatni argumenti, podjednako su vjerojatne. Zbog rezultata istraživanja na lokalitetu Seče, te tumačenja nekih pojava na keramici (oblici i ornamenti) i rezultata istraživanja ostalih eneolitskih lokaliteta u Karpatskoj kotlini, smatramo da su lasinjska i retzgajarska kultura predstavnici srednjega eneolita i da su ranije od badenske kulture. Postoji, međutim, vjerojatnost da Boleráz-faza rane badenske kulture počinje u vrijeme trajanja Retz-Gajary kulture (npr. situacija na lokalitetu Jevišovice-Starý zámek).⁷⁴ Badensku kulturu, ipak, tretiramo kao kasnoeneolitsku kulturnu pojavu.

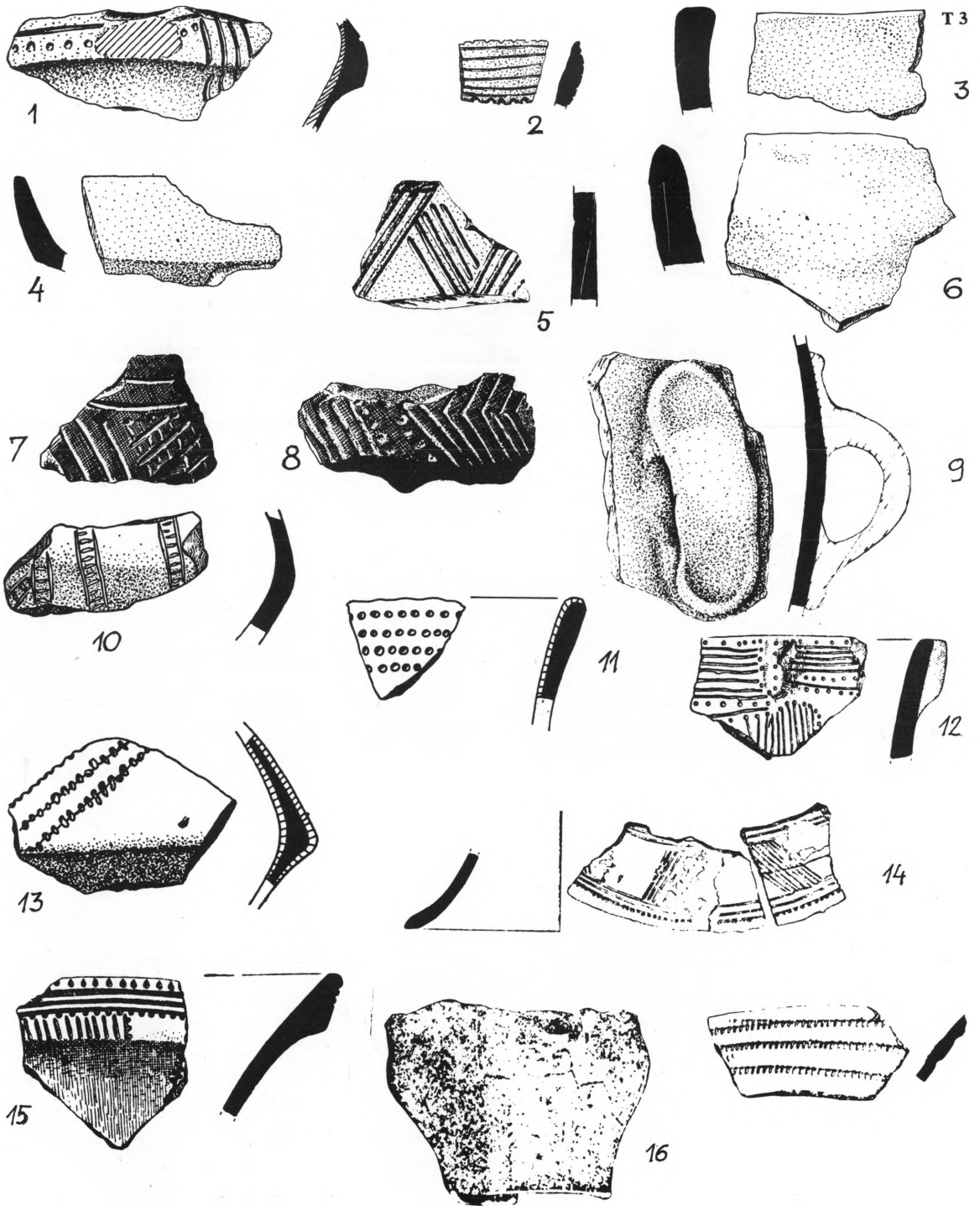
Horizonti razvijene i kasne lasinjske kulture (stupnjevi II i III) pripadaju srednjem eneolitu. U SZH su uočljive veze ovih faza lasinjske kulture s kulturama Ludanice i Bodrogkeresztur (izraziti bodrogkereszturoidni elementi na lokalitetu Grginac kod Bjelovara) i, vjerojatno posredno, Salcutza-kulturom (ulomak s lokaliteta Jagnjeđe). Odnos ovih faza lasinjske kulture prema Retz-Gajary kulturi nije sasvim jasan, ali držimo da je najvjerojatniji supstratni odnos (uz mogućnost kratke prijelazne faze), jer izraziti utjecaji Retz-Gajary kulture na lasinjsku (izuzev nekih općih sličnosti) nisu registrirani, a, ukoliko bi ove dvije populacije živjele zajedno na istome prostoru, nemoguće je zamisliti situaciju u kojoj pri zajedničkom životu ne bi došlo do jačega prožimanja. Danas, međutim, još nije jasno koliko je životni vijek retzgajarske kulture u SZH, budući da još uvijek nisu konstatirani lokaliteti badenske i kostolačke kulture.⁷⁵ Vjerujemo da će prostor SZH, sa 29 poznatih lasinjskih lokaliteta, pružiti mogućnosti razrješavanja mnogih nepoznanica o genezi i razvoju lasinjske kulture i u budućnosti.

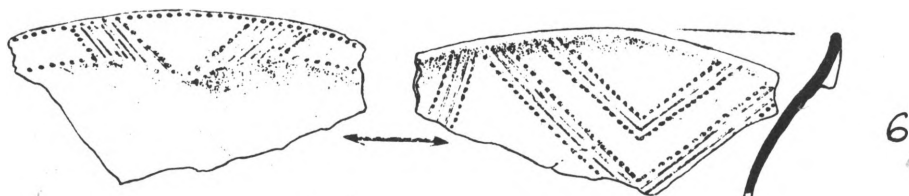
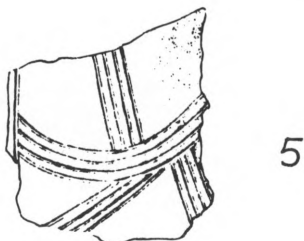
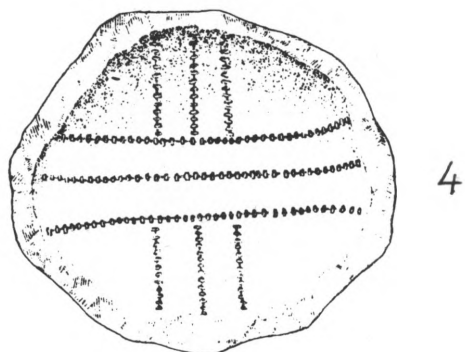
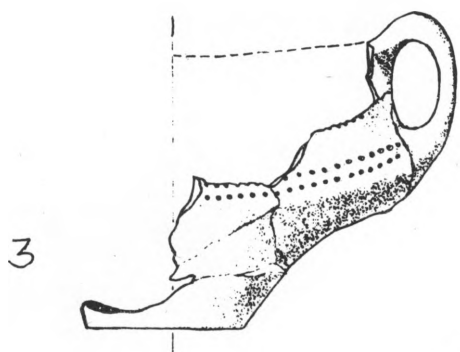
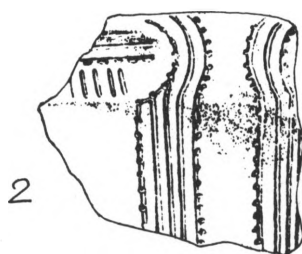
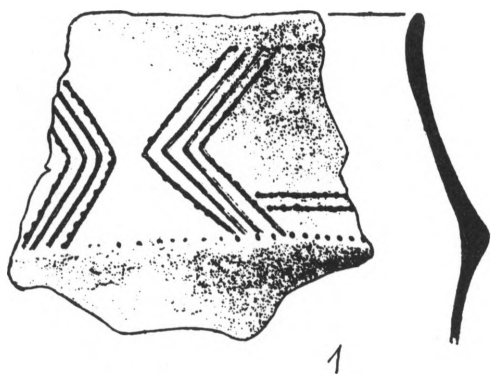
1-9: Ludbreški Ivanac-Polje, jama 1 (Grube 1)

1-18: Ludbreški Ivanac-Polje, jama 1 (Grube 1)

1-6: Ludbreški Ivanac-Polje, jama 1 (Grube 1); 7-8: Sirova Katalena; 9: Đelekovec-Jagnjeđe; 10: Voloderski bregi; 11-17: Bektinec-Imbralovec

1-6: Beketinec-Imbralovec, zemunica/1979 (die Wohngrube/1979)

BILJEŠKE:

1. S. DIMITRIJEVIĆ, Praistorija jugoslavenskih zemalja III (dalje: Jugoslavija III), Sarajevo 1979, 150
2. Z. MARKOVIĆ, Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji VIII, Ljubljana 1980, (1982), T.3/6-7
3. Iskapanje je vodio Z. MARKOVIĆ, a nacrtu i fotodokumentaciju izradio je J. FLUKSI, obojica iz Muzeja grada Koprivnice. Crteži na T.3/7-8 i T.4/1-6: Zoran HOMEN; crteži na T.3/12,14-17: po S. DIMITRIJEVIĆU; crteži na T.3/10,11,13: Z. MARKOVIĆ; crteži na T.1, T.2 i T.3/1-6-9: J. FLUKSI.
4. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 152-158
5. Z. MARKOVIĆ, Arheološki vestnik 27, Ljubljana 1977, 51-53
6. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 142 i d.
7. o.c., 151, 156-158
8. o.c., Karta 3, 461
9. S. DIMITRIJEVIĆ, Opuscula archaeologica, V, Zagreb 1961, 26
10. Z. MARKOVIĆ, Arheološki pregled 20, Beograd 1978 (1979), 172-173
11. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979, 97, T.3/14, 15
12. Z. MARKOVIĆ, Muzejski vjesnik 5, Varaždin 1982, 13, T.2/6-8
13. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 81, Koprivnica 1981, 234, T.3/7
14. Podatak i crteže zahvaljujemo arheologu Z. HOMENU iz Gradskog muzeja u Križevcima: Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 81, 234
15. Z. MARKOVIĆ, Arheološki vestnik 32, Ljubljana 1981 (1982), 242; Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 81, 234
16. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 82, Koprivnica 1982, 242-245, T.2, T.3/1-5
17. D. IVEKOVIĆ, Zbornik Moslavine 1, Kutina 1968, 362-363, sl.53-56; Z. MARKOVIĆ, Muzejski vjesnik 5, 1982, 13-14
18. Z. HOMEN, Muzejski vjesnik 4, Varaždin 1981, 15-19; Isti, Arheološki pregled 22, Beograd 1981, 19-22, T.X/1, T.XI
19. S. DIMITRIJEVIĆ, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 61, Frankfurt a.M. 1980 (1981), 35
20. Z. TOMIČIĆ, Arheološki pregled 10, Beograd 1968 (1969), 237-238, T.LXXXIII; Isti, Arheološki pregled 11, Beograd 1969 (1970), 31-33, T.XI; M. ŠIMEK, Arheološki pregled 22, Beograd 1981, 22-25, T.XII-XIV
21. Radi se o iskapanjima kojima je istraženo manje od 200 m² lokaliteta (pa čak, izuzev lokaliteta Varaždin-Brezje i Koprivnički Bregi-Seče, i manje od 100 m²).
22. S. VUKOVIĆ, Peristil I, Zagreb 1954, sl. 1
23. o.c. sl. 2, 3
24. Ž. TOMIČIĆ, Arheološki pregled 11, 34
25. M. ŠIMEK, Arheološki pregled 19, Beograd 1977 (1978), 29-31
26. D. IVEKOVIĆ, o.c. 354
27. Z. HOMEN, Muzejski vjesnik 4, 15-16
28. M. ŠIMEK, Arheološki pregled 22, 22-25
29. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 82, 243, Sl. 3
30. Z. LOVRENČEVIĆ, Arheološki pregled 10, 233-234
31. S. DIMITRIJEVIĆ, Opuscula archaeologica V, 27-28, Sl. B
32. Z. HOMEN, Arheološki pregled 21, Beograd 1980, 31-32; Z. HOMEN, Muzejski vjesnik 3, Koprivnica 1980, 45-46, Sl. 1-3
33. S. DIMITRIJEVIĆ, Opuscula archaeologica V, 27-28; Z. HOMEN, Arheološki pregled 21, 34
34. usp. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 152-158; neki lokaliteti koji su uvršteni u II-A stupanj jednako bi mogli pripadati stupnju II-B (isključujemo lokalitet Beketinac - Imbralovec, jer se radi o III. stupnju, v. tekst), kao i obrnuto.
35. o.c. 156
36. S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, Typentafel, T.15/11 a-b, T.19/1 a-b, a-b itd.
- 36.a. Upozoravam, međutim, na činjenicu da je sličan ornament lasinjska kultura mogla preuzeti i putem kasne Stichbandkeramike, koja takve ornamente, kao i motiv križa, poznaje: E. Hoffmann, Die Kultur der Bandkeramik in Sachsen, Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte, Institut Leipzig, Band 5, Berlin, 1963, T.45/4a (zvezdasto ornamentirana unutarnja strana zdjele), 2 (motiv križa).
37. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 170
38. Z. MARKOVIĆ, Archaeologia Iugoslavica XX-XXI, Beograd 1983 (u tisku); Isti, IV. znanstveni sabor Slavonije i Baranje, Slavonska Požega 1983 (u tisku)
39. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 82, 242
40. *ibid.*; usp. npr. i M. ZAPOTOCKÁ, Symposium über den Lengyel-Komplex und die benachbarten Kulturen Nitra-Malé Vozokany 16-20. April 1967, Studijne zvesti 17, Nitra 1969, 541-547, T.XII/1,8 (Praha-Strešovice) - Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 79, T.1/8,10 (lokalitet Seče)
41. v. P. RACZYK, Archeologiai Értésítő 101-2, Budapest 1974, 209-210, Fig. 7-17
42. Zahvaljujem arheologu Ivi PAVLOVIĆU iz Muzeja Đakovštine u Đakovcu na uvidu u materijal i podacima.
43. Z. MARKOVIĆ, IV. znanstveni sabor Slavonije i Baranje (u tisku); k tomu i Z. MARKOVIĆ, Lasinjska kultura u SR Hrvatskoj (rad u pripremi)
44. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, Karta 4, 462; k tomu i Z. MARKOVIĆ, Problem kontinuiteta stanovništva sjeverne Hrvatske od ranoga neolita do početka brončanog doba (u pripremi)
45. Vinkovci - Hotel: S. DIMITRIJEVIĆ, Germania 60/2, Frankfurt a.M. 1982, 432, bilj. 26; Vučedol: A. DURMAN, Glasnik slavonskih muzeja 46, Vukovar 1982, 2-6
46. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 143-144
47. o.c. 230-231
48. o.c. 170
49. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 82, T.2/1,2 - usp. N. TASIĆ, Jugoslavija III, T.IX/6,8 i S. DIMITRIJEVIĆ, Germania 60/2, Abb. 3/3,4
50. P. I. ROMAN, Dacia n.s. XV, Bucarest 1971, Abb. 27/11, Abb. 35/13, Abb. 39/6 itd.; v. i N. TASIĆ, Jugoslavija III, 104
51. Ulomak se nalazi u zbirci zubara Martina NEMECA U Koprivnici.
52. E. RUTTKAY, XII međunarodni simpozijum o poznom eneolitu i ranom bronzanom dobu, Novi Sad - Vrdnik 1982 (u tisku)
53. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 175-176
54. o.c. 174; V. NEMEJCOVÁ - PAVUKOVÁ, Slovensko v mlađšej dobe kamennej, Pravek Slovenska II, Bratislava 1970, 267-268, T.XLIX/1,2, T.LI/2
55. N. TASIĆ, Jugoslavija III, 135; S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, Bellage 2
56. v. npr. N. TASIĆ, Jugoslavija III, 87 i d.
57. S. DIMITRIJEVIĆ, Germania 60/2, 432-435
58. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 363; Isti, BRGK 61, 39-40
59. V. NEMEJCOVÁ - PAVUKOVÁ, o.c. 267-268, T.LIII
60. v. Z. MARKOVIĆ, Arheološki vestnik 32, 241-247; danas, međutim, lasinjsku kulturu isključujemo iz mogućih supstratnih razmatranja, te ostajemo kod Višnjica-tipa: v. S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, T.1/5, T.2/1, T.3/12, T.4/1, T.5/1,2,6 itd. - u vrijeme pisanja teksta za Arheološki vestnik 32 tekst u BRGK 61 nije još izašao iz tiska, te se raspolagalo s vrlo malom količinom publiciranih nalaza.
61. v. npr. N. KALICZ, Janus Pannonius Múzeum Évkönyve XIV-XV, Pécs 1974,95; suprotan stav: S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, 50-51, no u istome tekstu predviđa se mogućnost utjecaja brazdadost ubadanja iz Višnjica-tipa na formiranje kostolacke kulture (koja je djelomice istovremena s ranom vučedolskom kulturom) - o.c. 80-83.
62. v. npr. S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, T.4/3, T.5/7, T.7/9,11, T.8/16, T.9/9 itd.: radi se o motivima koji su karakteristični za kasnu fazu lasinjske kulture (S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 158-160), ali nisu izvedeni u tehnički brazdadost urezivanja.
63. A. DURMAN, Opuscula archaeologica 7, Zagreb 1982, 37 i d.
64. o.c. 42
65. v. npr. S. DIMITRIJEVIĆ, Jugoslavija III, 221-222; Zs. K. ZOF-FMANN, Alba Regia XVIII, Székesfehérvár 1980, 23-25
66. A. DURMAN, o.c. 37-38
67. U zapadnoj Mađarskoj je moguće da postoji jedna zajednička prijelazna faza nakon koje slijedi sloj «čiste» retzgajarske kulture (N. KALICZ, o.c. 94-95; Isti, XII međunarodni simpozijum o poznom eneolitu i ranom bronzanom dobu, Novi Sad - Vrdnik 1982, u tisku), što bi također moglo ukazivati da se i kod nas jedno vrijeme ove dvije kulture pojavljuju zajedno, ali i da Retzgajarska kultura traje još i dulje, do Boleráz-tipa rane badenske kulture u Slavoniji, a u SZH možda čak do pojave vučedolske kulture (Z. MARKOVIĆ, IV. znanstveni sabor Slavonije i Baranje - u tisku).
68. A. DURMAN, o.c. 38
69. o.c. 43
70. o. vučedolskoj kulturi u SZH i njezinu kronološkom položaju v.: Z. MARKOVIĆ, Arheološki vestnik 32, 258-263; S. DIMITRIJEVIĆ, Germania 60/2, 448-452, bilj. 89
71. npr. lokaliteti Letičani - Bukvik (Z. MARKOVIĆ, Arheološki vestnik 32, 221-222), Kalnik (Z. MARKOVIĆ, Križevački zbornik 2, Križevci 1982, 61-64), Sigetec-Ludbreški (M. ŠIMEK, Podravski zbornik 82, 265 i d), Gornji Brezovljani (S. DIMITRIJEVIĆ, Znanstveni skup HAD-a Varaždin 1975, Izdanja HAD-a 2, Zagreb 1978, 81 i d; i ovdje), Beketinac (Z. MARKOVIĆ, Poročilo 8, 27 i d.), Varaždin-Brezje (M. ŠIMEK, Arheološki pregled 22, 22 i d.), Koprivnički Bregi-Seče (Z. MARKOVIĆ, Arheološki pregled 24, 24 - u tisku) itd.
72. N. KALICZ, XII međunarodni simpozijum, u tisku
73. S. DIMITRIJEVIĆ, BRGK 61, 81, Bellage 2
74. S. DIMITRIJEVIĆ, o.c. 60-62; A. MEDUNOVÁ - BENEŠOVÁ, Jevisovice - Starý Zámek: Schicht C 2, Cl, C-Katalog der Funde, Fontes archaeologiae Moravicae XIII, Brno 1981, T.66-109
75. Z. MARKOVIĆ, Podravski zbornik 81, 230, 234

EIN BEITRAG ZUR KENNNTNIS DER ENTWICKELTEN UND SPÄTEN LASINJA-KULTUR IN NORDWESTKROATIEN

Im Jahr 1982 Museum der Stadt Koprivnica führte eine Probegrabung am Fundort Polje bei Ludbreški Ivanac (Gemeinde Koprivnica), am Abhängen von Kalnik-Gebirge in Nordwestkroatien (weiter: NWK) durch. Sonde I und II waren ohne Funde. In Sonde III war ein Teil flach gegrabene Grube 1 mit dem Herd und ein tiefer Teil entdeckt (Abb. 1,2). Im Funde aus Feuerstein sind die Messer (T.1/9,10) und Kratzen kennzeichnend. In grobe Keramik der Grube 1 überwiegt rote oder graue bis schwarze Farbe, ohne Verzierung. Die Formen sind: halbkugelige und bikonische Schüsseln (T.1/5, T.2/6, T.3/3), die Töpfe mit gewöhnlichen, sattel- und X-Henkeln (T.1/2, T.2/8), Töpfchen. Ein Bruchstück ist ein Teil von der Löffel. In feine Keramik überwiegt graue, braune bis rote Farbe. Die Formen sind: Schüsseln auf unverziertem oder verziertem Lochfuss, mit Verdickung im oberen Teil (T.1/4,8; T.2/11); die Eimer (T.1/6); bikonische Schüsseln, manchmal mit gewölbter Zunge auf Umbruch (T.1/1,3,5; T.2/1-7,12,13,16,17;; T.3/4); halbkugelige Schüsseln (T.3/6); die Teller-Schalen (T.2/18); die Krüge mit Henkel etwas über dem Rand oder horizontal mit Rand (T.1/7); die Töpfe mit betonen Schulter, zylindrischem Hals und konkaven unterem Teil (T.3/1); die Töpfchen. Die Technik der Verzierung sind: die Stichen (T.1/4,8,9; T.2/7,11-13; T.3/1,2), geritzte Linien (T.1/3,4,9; T.2/4,11; T.3/1,2) und gerillte Linien (T.2/11, T.3/5). Die Muster sind: die Kreislinie (T.1/4); vertikale und horizontale Bänder von Linien, manchmal umgrenzte mit Stichen oder Kerben (T.1/3,4,9; T.2/4,11; T.3/1,2); die Bändern, die zig-zag Reihe, gerillte oder geritzte, bilden (T. 3/5); die Reihe von Pünktchen, gewöhnlich neben dem Rand und Umbruch der bikonischen Schüsseln (T.1/8; T.2/7,12). Die Böden sind gewöhnlich flach, manchmal aber auch vertieft (T.2/14). Auf diesem Fundort begegnen wir die Elementen der entwickelten Lasinja-Kultur und deshalb datieren wir ihn in jüngere Phase der Stufe II^{2,3,4}.

Stufengliederung der Lasinja-Kultur war von Z. Marković⁵ und S. Dimitrijević⁶ getrennt durchgeführt. Beiden Stufengliederungen sich in Grundlage übereinstimmend: Stufe A nach Marković und Stufe I und II-A nach Dimitrijević, Stufe B nach Marković und Stufe II-B und III nach Dimitrijević. Nach S. Dimitrijević in NWK zur Stufe I gehört nur Lokalität Letičani – Bukvik, und zur Stufe II-B nur Bektinec – Imbralovec und Pavlovec.⁷ Bis heute in NWK sind 28 Fundstellen der Lasinja-Kultur bekannt. Dimitrijević erwähnt 16 Fundstellen,^{8,9} jetzt aber geben wir noch 13 Lokalitäten dazu (Abb.3)¹⁰⁻²¹. Kleinere Ausgrabungen werden auf die Fundorten Cerje Novo – Draguševac, Cerje Tužno – Krč, Varaždin – Brezje, Bukovje, Bektinec – Imbralovec, Ludbreški Ivanac – Polje, Koprivnički Ivanec – Vojnik I, Koprivnički Bregi – Seče, Velika Mlinska, Voloderski bregi durchgeführt. Wohngruben mit rechteckigen Plan sind am Lokalitäten in Umgebung von Varaždin²²⁻²⁷ und unregelmässige auf anderen Fundstellen (Bukovje, Bektinec, Ludbreški Ivanac) konstatiert.^{28,31,32}

Zur Stufe I oder frühe Stufe II gehören auch Fundorten Koprivnički Ivanec – Vojnik I und Koprivnički Bregi – Seče, zur Stufe II Cerje Novo, Cerje Tužno, Va-

raždin, Ludbreški Ivanac, Pavlovec, Bukovje, Gornji Brezovljani II, Zdralovi, Velika Mlinska. Auf diesen Lokalitäten sind keine echte späten Elementen anwesend. Zur Stufe III gehören Fundorten Bektinec, Drljanovac, Grginac, Sirova Katalena, Voloderski bregi, Kutina. In diesen Fundorten fanden sich hohe Füsse mit grösseren Verdickung im oberem Teil (T.3/16), Muster des Stacheldraht (T.3/13,17; T.4/4), Leiter – Muster (T.3/7,10), Muster des Halbbogens (T.4/5). Im Bektinec zum erstenmal erschien Stirnmuster am inneren Teil der Schüssel (T.4/6), was vielleicht mit Retz-Gajary Kultur oder spät Stichband zu verbinden ist.^{36, 36a}

In die Schöpfung der Lasinja-Kultur sind die Einflüsse der Kulturen Sopot, Vinča, Hvar, Lengyel³⁷ sichtbar, aber auch die Kultur Seče (Fundort Seče und ein Teil der Material von Lokalität Letičani – Bukvik),³⁸ die gleichzeitig mit Brodzany – Nitra,³⁹ die späteste Lengyel – Stichband Keramik⁴⁰ und unbemalte Lengyel in Transdanubien (Lengyel III)⁴¹ ist. Es scheint, dass in Slawonien derselbe zeitliche Horizont soll Sopot IV sein (z. B. Fundort Drenje bei Đakovo).⁴² Heute sind in Slawonien 18 Lokalitäten der Lasinja-Kultur bekannt.⁴³ Funde der Baden-Kultur, selbständig oder mit kostolaccer Funde, sind auf derselbe Raum am 24 Fundorten bekannt, was gegen die Theorie von ausschliesslich spätem und kurzen Charakter von Lasinja – Fundorten in Slawonien, d.h. am sog. »badener Raum«⁴⁴ spricht. Wir meinen, im Fall der Gleichzeitigkeit, dass in Nachbarschaft starke beiderseitige Einflüsse bestehen müssen, und glauben, dass Lasinja-Kultur früher als Baden-Kultur begin. Lasinja-Kultur ist älter von Vučedol – (Fundorte Vinkovci – Hotel und Vučedol – ex Streimm Kukuruzfeld)⁴⁵ und Kostolac – (Vis – Modran),⁴⁶ auch aber von entwickeltem Baden-Kultur. Im ganze Nordkroatien bestehen heute 47 Fundorte der Lasinja-Kultur.

Es besteht die Möglichkeit der kleineren Einflüsse der Salcutza-Kultur am Lasinja-Kultur (Profilierung einiger Schüsseln auf Fundort Koprivnički Ivanec – Vojnik I),⁴⁹ was auch ein Bruchstück der Keramik von Salcutza –IV Typs (Lokalität Đelekovec – Kiesgrube Jagnjede T.3/9) zeigt.⁵⁰ Gleich Horizont war auch in Österreich konstatiert,⁵² und Kontakt mit Lasinja-Kultur auf Fundort Vinkovci – Hotel bewiesen ist.⁵³ Beiderseitige Einflüsse der Kulturen Lasinja und Bodrogeresztur sind mehrmals betont.⁵⁷ Ein Teil Keramikformen und Verzierung Retz-Gajary Kultur muss von Lasinja-Kultur übernommen werden,⁵⁸ und das war wahrscheinlich in III. Stufe der Lasinja-Kultur. Beide Kulturen leben wahrscheinlich teilweise in derselbe Zeit, aber Retz-Gajary Kultur lebt noch weiter. Unsere Meinung nach, im Višnjica-Typus der Retz-Gajary Kultur soll ein Teil der Antwort von Substrat der Vučedol-Kultur in NWK.⁶⁰ In Folge Lasinja – Retz-Gajary nehmen wir neuere Meinung von N. Kalicz an (Balaton I = Lasinja, Balaton II-III = Retz-Gajary).⁷² Wir halten dass Lasinja und Retz-Gajary Kultur (Retz-Gajary ist teilweise wahrscheinlich gleichzeitig mit Bolaráz-Phase der Baden-Kultur)⁷⁴ die Vertreter des mittleres Eneolithkums sind. In NWK ist inzwischen möglich, dass Retz-Gajary Kultur weiter lebt, in der Zeit von Baden – und Kostolac-Kulturen in Slawonien, weil bis heute hier kein Fundort dieser Kulturen konstatiert ist.^{57,75}